

MIESZEK (205) *sb m*

mie- (202), mię- (3).

mie- (22), mié- (20); mié- *OpecŻyw, KochFr* (3), *PudłFr* (5), *SarnStat* (5); mie- : mié- *Mącz* (20:5), *WyprPl* (2:1); drugie e jasne.

sg N miészek (42). ◇ *G* miészka (33), miészku (1) *RejRozpr*. ◇ *D* miészkuwi (4). ◇ *A* miészek (41). ◇ *I* miészkiem (17); -em (2), -(e)m (15). ◇ *L* miészku (32). ◇ *pl N* miészki (4). ◇ *G* miészków (8); -ów (2), -(o)w (6). ◇ *A* miészki (16). ◇ *I* miészki (2) *RejWiz*, miészkami (1) *BielKron*. ◇ *L* miészko)ch (3) *FalZioł, KromRozm II, RejŻwierz*, miészko(a)ch (1) *LibMal*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Dem. od „miech” (205) :

1. *Od znaczn. ‘worek, torba, sakwa’; mantica, sacculus Mącz; folliculus, melina, vidulus Cn (193) : RejKup n8; BielKron 442v; Mantica, Mántyká/ To yeft miefzek tákowy który y náząd y ná przód od fziye wiś/i [!] biefaği/ kapfa. Mącz 208c, 363a.*

mieszek z czym (1): Też ci flę miefzek z makiem aby wiedział że wiele ludzi moich ieft aż im lidźby niemałz. *BielŻyw 151.*

W porównaniu (1): we dwu liftku zamyka fie to nafienie iakoby w miefzkoch *FalZioł I 87d.*

Przen: Trumna (1) : Zacność, vrodá/ moc/ pieniądze/ ławá/ Wfzyftko to minie iáko polna trawá. Násmiawfzy fye nam/ y náłzym porządkom/ Wemkną nas w miefzek/ iáko czynią ładkom. *KochFr 4.*

a. *Do noszenia pieniędzy; crumena, marsupium Mącz, Calag, Calep, Cn; locellus Mącz, Cn; locus Calep, Cn; theca nummaria Mącz; pasceolus, pera, sacculus Cn (181) : OpecŻyw 70; PatKaz III 102, 102v; kordem mańurkowym skrzynke othworzil a wzyawfchy snyey pyenyadze kthore beli wedw myefzkach skrzynką zynfchymy rzeczamy tham zołthawywfchy. LibMal 1554/185, 1546/116, 116v; KromRozm II r4v; RejFig Aa5v; BibRadz Ioann 13/29; BielKron 262, 319 [2 r.]; Mącz 139b, 196c, 210c; Y bywało gdy widzieli mnoftwo ųrebrá wfkrzyni/ tedy w chodził piarż krolewųki/ y ofiárownik wielki y liczyli/ á (do miefzkow) bráli ųrebro/ ktore fie náydowało w domu Iehowinem. BudBib 4.Reg 12/10; SkarŻyw 299; mam ia zégar w miefzku/ który póki biie/ Póty téż y gołpodarż/ co go noųi/ piie. KochFr 89; ZapKóųcier 1585/59v; Calep 273a, 610b [2 r.], 637b, 641a; LatHar 718; WujNT Luc 22/36, Ioann 12/6, 13/29, s. 362; SarnStat 681; GrabPospR M3v.*

mieszek na co (1): [Chryųtus poųtał apostołów bez] Miefzká ná pieniądze/ táiftry ná żywnoųć. *LatHar 718 marg.*

mieszek z czym (6): *BielŻyw 75; LibMal 1545/107; SkarŻyw 299; MARćin ųkárzył fie ná Mikołáiá/ iż gdy orał ųwą włáfną rolą/ miefzek mu z ųzeųcią grofzy vpadł/ który miefzek Mikołay ųieiać nálażł z oną ųzeųcią grofzy SarnStat 681, 704.*

W połączeniach szeregowych (10): Item zeznal yfch thu Wpoznanyv czapky noze waczky myefchky wkramyech kradal czalfu Iarmarkowego. *LibMal 1546/121; GroicPorz kkv; Mącz 69c, 454b; Nie noųćie miefzká/ áni táiftry/ áni botow. BudNT Luc 10/4; Calag 85a; LatHar 718; WujNT Luc 10/4, 22/35; KlonWor 39.*

W charakterystycznych połączeniach: *chuściany mieszek, cudny (4), jedwabny, pękaty; mieszka sięgać; chodzić bez mieszka, pos(y)łać (2); do mieszka brać, włożyć; z mieszka ukraść (2), wysypać; mieć mieszek (6), naleźć (2), nosić (3), ukraść (kradać) (2), wziąć; w mieszek wziąć; mieć w mieszku, naleźć.*

Zwroty: »na mieszki czyhać (*a. czuhać*), godzić« [*w tym: czuhać albo godzić (1)*] = *chcieć kraść; marsupium inspicere Mącz (2:2); Manticularius, Złodziey który ná cudze miefzki czuha álbo godzi. Mącz 208c, 406a; CiekPotr 77.*

»w mieszku dłubać, umknąć; z mieszka wydłubać« = (*u*)*kraść, wziąć od kogoś pieniądze [szyk zmienny] (2:1;1): RejZwierz 87; czapkę ftráci/ ostrogi mu odbiorą/ z miefzká wżytko wydłubią RejZwierz 61, 236; KlonWor 39.*

»do mieszkow nagładać« (1): *Manticular, Krádnę. Do cudzych miefzków nagładam. Mącz 208d.*

»mieszki rzezać (*a. mieszek urznąć*); *rzeźnik mieszkow*« = *kraść; złodziej; sector zonarius Mącz [szyk zmienny] (3;1): LibMal 1545/107; GroicPorz kkv; Mącz 513a; Ow/ kożik náofrzywży/ cudze miefzki rzeże. KlonWor 36.*

»mieszek wypatroszyć, wyszypłać« = *okraść (1:1): A gdy iuz vmie grofze z kálety wypłofzyć/ Pięknie secundum artem, miefzek wypátrofzyć: Waży fię y do fklepu KlonWor 36, 7.*

Wyrażenie: *peryfr.* »słowa, co je w mieszek kładać« = *pieniądze (1): Ty fię dżierz tych fłow/ co ie w miefzek kłada Nie gardź mą rádá. KlonFlis H2.*

Szeregi: »mieszek, (i) kaleta« (2): *Wízákefcie chodzili bez miefzkow bez kálet/ y bez inych rzeczy/ powiedzciefz mi iefli wam kiedy częgo nie doftawáło? RejPos 82v; KlonWor 36. [Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.].*

»worek albo mieszek« (1): *Ano gdy wyfýłał Apoftoły ná kazánye/ zákazał im/ áby nye nošili z fobą workow álbo myefzkow/ áni pyenyędzy KromRozm II y.*

Przen (118) :

a) *Metonimicznie o pieniądzech, stanie posiadania, zwłaszcza o bogactwie (117) : kto kogo chce czcić Mufi fie dziś miefsek poćić RejRozpr G3, I3 [2 r.]; Gdzye też baczyłz pocźciwie nie folguy miefzkowi RejWiz 44v, 57; RejZwierz 110 [2 r.]; BielSat B4; A co ná to czyfcie wynidzie/ to iuz tám miefzek niechay rešponduie. RejZwierz 58, 16v, 25v, 59, 165, 218 (9); Więc chociaź drugim w głowie nie dobrze vřlano/ Ale miefzki porządnie grofzmi náfypano. PaprPan E4v; Ná wřzyftkim przeřtánę s wámi Ták miefzkiem/ iák pořługámi. MWilcHist C2; á przez wierutne opilřtwo/ przyřzli do tákiej nędze y vbořtwá/ žeby mogł v drugiego był w miefzku náwet z kopijá gonić WerGořc 215, 212 [2 r.], 214, 223; BielRozm 13; SarnStat 605; KlonFlis Cv.*

mieszek czyj [w tym: pron poss (8), G pron (3), ai poss (3)] (14): BielSat B3, B3v, C3; RejZwierz 225v; WerGořc 235; Nie źle mię twoiá miłość w kárty podgoliá. Ze com miał o twęy řtráwie twoię rzecz odpráwić/ Tom muřiał řwoim mieřzkiem twęy řpráwy náđřtáwić. PudřFr 34, 34; BielRozm 11, 13, 19; GostGosp 152 [2 r.]; WyprPl B3v; KlonWor 15.

W połączeniach szeregowych (6): *RejWiz 15; á też to znác bywa y ná łbie y w mieřzku/ y w komorze/ y ná zdrowiu/ y w dobrej řławie káźdego/ že fie nam wřzytko řporzy zá thymi pocźciwemi zařługámi nářzemi. RejAp 11; Grzegřm A4v; RejZwierz 221v, 225v; WerKaz 300.*

W charakterystycznych połączeniach: nienasycony mieszek, niespory, pański, pusty, złodziejski; mieszka nie zadłużać, radzić się, spowiedzi słuchać; do mieszka iść, wleźć; nie folgować mieszкови, szkodzić (szkodliwy) (3); mieszkiem nadstawić; na mieszku karany; w mieszku twoga.

Przysłowia: A niechay mieżek z gębą nie wádzą fie nigdy *RejWiz* 18v; Ano fie rozum z mieżkiem iuż dawno zgodzili *RejWiz* 92v; IEden pijąc w piwnicy/ był dłužen niemáło/ Widząc iż mu rozumu w mieżku nie dołtało/ Iął figle vkázowác *RejFig* Cc3v; A wżákoż to vważay/ áby fie gębá z mieżkiem zgadzála *RejZwierc* 25v; A tego pilnie ftrzeż áby gębá nigdy przed mieżkiem wzawod nie wyfkákowála *RejZwierc* 35v; bo záwždy po krotofilach dobrej biefiády trzebá: á tá iáko fie z mieżkiem nie zrozumie/ trudno więc dobra być ma. *RejZwierc* 165; (*nagł*) Ná Kuchnie. (–) Rádząc názbyt nie przefadzay/ Ten gmách záwždy z mieżkiem zgadzaj *RejZwierc* 237v; Chceźli nie mieć w mieżku ftráchu/ Nie przefadzay tego gmáchu. *RejZwierc* 237v; Częłto fie więc z mieżkiem wádzi/ Stáynia/ gdy ią kto przefádzi. *RejZwierc* 237v, 217v, 237v. [Ogólem 11 r.].

Ten fukniey á ten bothow/ á trzeći kápturá/ Nápyera fie wołayąc/ wnet tám w mieżku dzyurá. *RejWiz* 92; Iuż czás przyłzedł ćwiczenia/ będziem ftrzelác kurká/ Nie iedná fie vczyni w nálezym mieżku dżiurká. *BielSat* C3; *BielRożm* 19.

Boć y mieżek ieft dobry towarzýfz/ fzkodá go ledá o co gniewác. *RejZwierc* 61.

A w noczy fie gráło/ w mieżku bárzo máło. *RejZwierc* 114.

Czemuż fie Kfze miły żegnácie? Cenác w mieżek nieidźie: á cóż wždy podácie? *WyprPl* B3v.

Frazy: »z mieszka grosz wyleci« (1): Trzebá ná żonę ná dzyeći/ Przeto z mieżká grofz wyleći *BielKom* A2.

»w mieszku nie masz nic, nic nie mieć« (5:1): áno mu w brzuchu pełno á w mieżku nic nie máłz. *RejZwierc* 59v; Y tyś wygrał pánie hoyny/ Chociay fie zdáfz łobie ftroyny/ Ale w mieżku nic nie mamy *RejZwierc* 231v, 61, 61v, 224; *WerGośc* 235.

»i pieniąż w mieszku nie został« (1): Y niedługo gráiąc/ hnet ieden fpadł s ftołu/ iż mu y pieniąż w mieżku nie zołtał. *GórnDworz* T2.

»poki co jest w mieszku« (1): nietrzebác fie będzie fthárác/ poki v nas co ieft w mieżku. *GórnDworz* T3.

»nic nie przydzie do mieszku« (1): Tam [u tych ludzi] nic nieprzydzie do mieśfku Tey kęs fłárey pychy wzyfku *RejRożpr* C2v.

»w mieszku pustki, penuryja záległa(-y) się« [*szyk zmienny*] (1:1): *RejWiz* 41; Bo dzyerz ręce w kálecie/ ábyć nie záziębły/ Ano fie w obu mieżkoch/ iuż pułtki záłągły. *RejZwierc* 136.

»mieszek schudnie, sklęśnie, skurczyć się musi« (1:1:1): *RejZwierc* 61, 231v; Mieżek mu fię też iuż bárzo fkurczyć muśi/ gdy iego indulty nie płáca/ y one iármárki vftály/ kiedy pirwey kupczył Byfkuptwy *NiemObr* 161.

»mieszek stęka, trzeszczy« (1:1): Połłocífty Báran z fladry Ano fnadz lepffy co wrzełfczy I mieśfek po nim nie trzełfczy *RejRożpr* G3; *PudłFr* 5.

»mieszek wywietrzeje« (1): Záchowáią w pokoiu látá fwe fátteczne. Vmieiąc dzieći ciełzyć niepewną nádzyeią/ Choć im mieżki y fkrzynki bárzo wywietrzeią. *HistLan* D4v.

Zwroty: »za mieszek się chwytać« = *wydawać pieniądze* (2): A dzisiaj za piętnaście takowej [skórki] nie pyta/ Jedno iako ona chce za mieszek się chwyta. *BielSat* B4v [*idem*] *BielRozm* 14.

»dobyć z mieszka« = *wydać* (1): Tak też kąpi rodzicy wolą na co innego dobyć z myśzką na piwo albo na co innego [...] / niżby myli synowi dobrze uczynić *GliczKsiąż* M2v.

»w mieszek kłaść« (1): Nie przytawaj kiego rądzyc/ Nie za zbożec w mieszek kładzyc *BielKom* F2v.

»mieć mieszek szeroki« = *łatwo wydawać pieniądze* (1): Podże też do mieyfckich żon/ iak są gładkiey mowy/ Choćia piłmá nie vmie/ zwycięży cię słowy. Ma potemu ięzyczek/ ma mieszek szeroki *BielRozm* 27.

»mieszek, mieszka nabi(ja)ć« = *(wz)bogacić się; ad suos quaestus abuti, providere sibi, suis compendiis studere, suis rebus consulere* *Mącz* [szyk zmienny] (5:1): *RejKup* h6v; *RejZwierz* 101v; *Pietatis praetextu suis rebus consulit*, Pod zmyślánien albo xtałtem nábożeństwą mieżká łobie nábiya. *Mącz* 453d, 288d, 495b, 511b.

»z mieszkiem się obrachować (a. porachować, a. zrachować), obliczyć« (3:1): *HistLan* D3; budować by wieżę chciał/ z mieżkiem się nie obliczywłzy *SkarŻyw* 31; *PudłFr* 34; *KlonFlis* E.

»mieszkiem pachnieć« = *grozić wydatkami* (1): Przed sie tá rzecz mieżkiem pachnie. *RejRozpr* A3.

»pieniądzmi mieszkw dosypować« = *oszczędzać* (1): Ktorzy wolą pyenyądzmy myśzkow dofypować/ albo kárbow dokładác/ niż dzyatkam słwym o rozum náuką sie połthárác. *GliczKsiąż* M2.

»z mieszkiem się pobrać« = *zdecydować się na wydatek* (1): Nielza iedno słwami płácic Przydzie sie z mieżkiem pobráć *RejRozpr* G3v.

»mieszki rozdziernąć« = *zwiększyć wydatki* (1): pokilmy ná wino gąb y mieżkw tak bárzo byli nie rozdziernęli *GostGospSieb* +3v.

»po mieżku skrobać, dłuwać się« = *wydawać ostatnie pieniądze* (1:1): Bo mu sie zda za lekkość/ dáć przewieść ná łobie/ A nie baczy ciężkości/ gdy po mieżku skrobie. *RejZwierz* 102; *RejZwierc* 114.

»w mieżku umiatać« = *wyciągać pieniądze* (1): [*lichwiarz*] dobrodzieystwo słwe ná oczy wymiata: Choć ci często y w gumnie y w mieżku vmiata. *KlonWor* 77.

»wywrocić mieszki na nice, (wy)niszczyć, wyczyścić; pustoszyć, wypróżnić mieszek« = *być przyczyną wydawania pieniędzy, огоłocić z pieniędzy* [szyk zmienny] (4:3:1;1:1): *RejWiz* 91; *Excutare aliquem*, Wytrząść kogo/ Wypróżnic mu mieżek. *Mącz* 339b; Wywroć głupim Ziemiánkom ich mieżki ná nice. *BielSat* B3, B3v [2 r.]; *GrzegŚm* A4v; *RejZwierc* 237v; *BielRozm* 11, 12, 13.

»źle się mieć na mieżku« = *być ubogim* (1): IEdnego dworzániná/ pytał/ cóc sie dzieie/ Zle sie mam/ y ná mieżku/ y ferce mi mdleie. Ten go wyleczyć kazał/ y nádał mu dofyc *RejZwierz* 23.

Wyrażenia: »mieszek natkniony« = *zamożność* (1): Ochotá płynie/ gdzie mieżki nátknione. *GrabowSet* Yv.

»mieszek próżny (a. wypróżniony)« (3): *BielKom* A2v; A nawet mieżek próżny: toć wyśluga moia *KochFr* 110; *PudłFr* 34.

»pustki w mieżku« (1): Aza sie y ná iney kupiey nam połczęści/ Boć wierę pułtki w mieżku po niemáley części. *WyprPl* A3v.

»mieszek (nie) spełna« (5): *RejWiz* 15; Kto łam s łiebie praw gładźa ná nim wełná. Bo miłość ławá y miefzek náłz łpełná. *RejZwierc* 225v, [213]v, 221v [2 r.].

Szereg: »mieszek, (i) skrzynka (a. skrzynia)« (3): [*doktor z aptekarzem*] Wynifzczą miefzki łkrzynie *BielSat* B3v [*idem BielRozm*]; *HistLan* D4v; *BielRozm* 12.

Wyrażenia przyimkowe: »na [czyj] mieszek« = *na czyjś koszt* (1): *Meo periculo*, Ná mój miefzek/ ná mój grofz/ ná moyę łzkodę. *Mącz* 291d.

»z [czyjego, jakiego] mieszka« = *na czyjś koszt* (3): *De suo apponere*, Z łwego miefzka przykładác. *Mącz* 310a, 245b.

~ *Przysłowie*: więc łá tácy hoini s cudzego miefzka. *GórnDworz* li5. ~

b) *Dobre uczynki, zasługi wobec Boga* (1) : Czyńcie łobie miefzki ktore nie wiefzeią/ łkarb nie wftawáiący w niebiešiech *WujNT Luc* 12/33.

b. *Do zbierania datków w kościele* (2) : *RejPos* 280; mowi/ Włpomagayćie ná nowy dom Boży: Pan Bog mu to zápláci kto w miefzek co włóży. *KlonWor* 48.

c. *Wyrażenia »pospolity mieszek« = kasa publiczna, skarb państwa; aerarii* *Mącz* (3) :

Szereg: »pospolity mieszek, (albo) skarb« (2): *Sanguis aerarii*, *Przemożność połpolitego miefzka/ álbo skárbu* *Mącz* 367b, 329b.

Wyrażenie przyimkowe: »z połpolitego mieszka« = *na koszt państwa; publice* *Mącz* (2): *publice cibaria locantur anseribus*, Z połpolitego miefzka bywáyą żywione gęsy. *Mącz* 329b; *Dati illi publice sumptus*, Z połpolitego miefzka/ skárbu. *Mącz* 329b.

2. *Od znac. 'przryqd łoczący powietrze'; folliculus Murm, Mymer¹, BartBydę, Calep; follis* *Mącz* [*w tym: pl t (6)*] (12) : *Murm* 141; *Mymer¹* 29v; *BartBydę* 59b; Gdy tego drzewa dim do macicze będzie wpułzczony przez miefzek *FalZioł* III 3a; [*hetman pysznych*] *Ofádził też łwoy poczet/ iákoš widzyał cudnie. Co z miefzki by łzalani po łwiátu łatáią/ A ná pychę nádętą ludzi pođzczuwáią. RejWiz* 173v, 166v, 168v; *Follis*, *Skorzány miefzek* który w łię wiátr bierze y wypułcza ku poddymániu ognia. *Mącz* 133c; *Calep* 428b.

Zwrot: »rozdymać mieszkami« (1): będzie rozdymał węgle miefzkámi *BielKron* 26.

Wyrażenia: »poddymny mieszek« (1): *Follicare* [...] *Záwierác y otwierác łie yáko poddymny álbo wiátrowy miefzek. Mącz* 133c.

»wiatrowy mieszek« (2): *Ventusus follis*, *Wiátrowy miefzek. Mącz* 133c, 133c.

3. [*Od znaczenia 'łuska na ziarnie'*: *Bowiem tákowy ięczmień iż nie ma w łwym kłóšie miefzkow álbo plew w ktorychby się źiárno mogło zámknąć/ y záchowác/ przeto też hnet się wytrzęšie á wypierłzy iák łkoro kłóš się ku dołu pocźnie zwiefzác* *Cresc* 1571 162.]

Synonimy: **1.** *biesaga, kapsa, sak, taistra, łłomok, toboła, worek; a. kaleta, pytel, taszka, trzos, wacek; c. skarb; 3. łupina, łuska.*

Cf **MIESZKORZAZ, RZEŻYMIESZEK, WYPROŻNIMIESZEK**